

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

теоретичного рівня відносимо методи порівняння художніх образів у різних видах мистецтва; проведення емоційно-образних художніх паралелей; художньої аналогії; формотворчі зіставлення, які сприяють усвідомленню єдності різновидів мистецтва та заглибленню у сутність музичних образів. До методів емпіричного рівня інтеграції належать методи синестезії або між сенсорних асоціацій, вербалізації та візуалізації музичного образу, комплексних асоціацій.

1. *Ананьев Б.Г. Место искусства в познании мира / Б.Г. Ананьев. – М., 1980. – 255 с.*

2. *Бурська О.П. Виконавська інтерпретація музики: психолого-педагогічний дискурс / О.П. Бурська // Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Ред. колегія О.П. Щолокова та ін. – К.: НПУ, 2003. – Вип. 4. – С. 23–29.*

3. *Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям: [навч. посіб.] / С.У. Гончаренко. – К.; Вінниця: ДОВ Вінниця, 2008. – 278 с.*

4. *Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Є.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. – Х.: Веста: Видавництво "Ранок", 2006. – 256 с.*

5. *Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.*

6. *Рудницька О.П. Розуміння мистецького твору як педагогічна проблема / О.П. Рудницька // Професійна освіта: Педагогіка і психологія. Польсько-укр. щорічник. – Ченстохова – Київ, 1999. – С. 373–389.*

7. *Філософський енциклопедический словарь / Ред-сост. Е.Ф. Губский, Г.В. Королева, В.А. Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 576 с.*

Стаття надійшла до редакції 17.03.2011

УДК 377.6.035

Юрій Сурмяк, кандидат педагогічних наук, професор кафедри правознавства

Прикарпатського інституту імені М. Грушевського

Міжрегіональної Академії управління персоналом, професор МКА

Ліліана Кудрик, кандидат філософських наук,

доцент кафедри життєвих компетентностей

Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, професор МКА

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розкрито сучасні принципи, методи і прийоми правового виховання учнів профтехучилищ при взаємодії з органами внутрішніх справ. Уточнено наукові визначення понять: правового виховання, методів і прийомів правового виховання в контексті співпраці педколективів навчальних закладів з працівниками міліції.

Ключові слова: *правове виховання, принципи, методи і прийоми правового виховання, учні професійно-технічних навчальних закладів, органи внутрішніх справ, працівники міліції.*

Лит. 16.

Постановка проблеми. В умовах матеріальної незахищеності населення, занепаду виробництва в державі, зростання безробіття, загострення криміногенної ситуації особливої актуальності набуває педагогічна система профілактики правопорушень, правове навчання і правове виховання молоді.

На нашу думку, *правове виховання молоді* – це цілеспрямована, послідовна, систематична діяльність органів освіти, інших державних органів, громадських і правозахисних організацій, органів місцевого самоврядування, окремих громадян з надання правових послуг у роз'ясненні положень права і законодавства, юридичного консультування з метою формування в молодих людей певної системи правових знань, правових переконань і установок, правового мислення,

правових почуттів, умінь і навичок, що забезпечують стабільність правомірної поведінки і соціально-правову активність особи.

Стан дослідження. Перед загальноосвітньою і професійною школою постала необхідність розв'язання завдань, спрямованих на пошук нових шляхів гармонійного входження у правове поле держави всіх своїх вихованців, підвищення їх правової освіченості та правової вихованості.

В останні роки проблеми правового виховання населення знайшли висвітлення у працях таких науковців: Б.І. Андрусишина, Г.П. Васяновича, О.О. Ганзенка, В.В. Головченка, М.І. Городиського, Г.Є. Гребенюка, А.М. Гуза, Г.С. Дегтярьової, В.Я. Загревої, П.І. Ігнатенка, М.С. Кельмана, Я.В. Кічука, В.В. Копейчикова, В.О. Котюка, С.М. Легуші, Л.О. Мацук, А.С. Морозова,

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

О.Г. Мурашина, Г.І. Неліп, М.І. Неліпа, О.О. Пашенка, М.К. Подберезького, О.І. Пометун, О.Ф. Скакун, С.С. Сливки, Н.О. Ткачової, О.А. Удалової, Є.І. Федика, М.М. Фіцули, В.В. Чернея, М.Й. Штангрета та ін.

У наукових працях цих учених чільне місце посідають питання, пов'язані з формуванням правосвідомості та правової культури особистості, її морально-правової відповідальності. Проблеми правового виховання учнівської молоді залишаються ще недостатньо дослідженими, передусім існує потреба розвитку процесів інтеграції виховних впливів усіх форм організації навчання, позааудиторних заходів, діяльності громадських організацій, правоохоронних органів, інших державних структур, сім'ї тощо.

В основних напрямках реалізації Національної програми правової освіти населення чітко визначено, що у закладах освіти до позакласної, позааудиторної роботи з правового виховання залучаються вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівці права тощо [11].

Провідне місце серед правоохоронних органів держави, які в силу своїх обов'язків розв'язують питання соціальної профілактики правопорушень та в контексті цього здійснюють правову пропаганду, належить органам внутрішніх справ. У системі ОВС головна роль відведена міліції, для якої попередження правопорушень та подання соціальної та правової допомоги громадянам визначено як одне з основних завдань, а однією з основних функцій названа профілактична [12].

Отже, налагодження тісної взаємодії органів освіти з правоохоронними органами, насамперед з органами внутрішніх справ (ОВС) є вимогою сьогодення і набуває дедалі більшої актуальності.

Завдання статті – на основі аналізу чинного законодавства України, теоретичного осмислення низки наукових праць у галузі педагогіки, юриспруденції, психології, соціальної педагогіки теоретично обґрунтувати основні принципи, методи та прийоми правового виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів за безпосередньою участю працівників органів внутрішніх справ.

Виклад основних положень. В Україні прийнято багато законодавчих актів, які регламентують процес залучення різних соціальних інституцій, в тому числі і ОВС, до правового виховання населення, і особливо до правового виховання молоді.

Серед нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність правоохоронних органів, особливе місце займає Закон України “Про

міліцію”. Саме у ст. 2 цього Закону вказано, що одним із основних завдань міліції є надання соціальної та правової допомоги громадянам, а в пункті 6 статті 10 серед основних обов'язків міліції зазначено: “виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, брати участь у правовому вихованні населення” [4]. Отже, брати участь у правовому вихованні населення є одним із завдань і обов'язків міліції, яка спільно із внутрішніми військами складає структуру органів внутрішніх справ.

На наш погляд, взаємодія ПТНЗ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів має здійснюватися на основі реалізації *принципів виховання*, а саме: гуманізму і демократизму у поєднанні з високою вимогливістю і пошаною до особистості вихованця, цілеспрямованості, зв'язку з життям, системності і конкретності виховних заходів, наступальності, опори на позитивні якості особистості вихованця, доступності та ін.

У юридичній науці існують різні підходи щодо визначення принципів правового виховання.

Так, В.Д. Бабкін вважає, що науковий характер всієї системи правового виховання базується на таких принципах: свідомість і активність тих, хто навчається; систематичність і послідовність у навчанні; зв'язок з життям та практикою; доступність, наочність навчання; міцність знань, умінь, навичок; урахування індивідуальних особливостей; поєднання індивідуального і колективного пошуку знань [1, 29].

На нашу думку, під принципами правового виховання слід розуміти вихідні положення навчального та виховного процесу, які впливають із закономірностей правовиховної теорії та практики і визначають загальне спрямування правовиховного процесу, враховуючи при цьому основні вимоги до його суті, змісту, методики й організації.

Розглядаючи принципи правового виховання, необхідно сказати, що вони є невід'ємною частиною принципів національного виховання. У Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти визначено основні принципи виховання: демократизація, гуманізація виховання; безперервність і наступність виховання; єдність навчання і виховання; диференціація та індивідуалізація виховного процесу; гармонізація родинного і суспільного виховання [9, 240 – 241].

Правове виховання учнів ПТНЗ є важливим напрямом національного виховання, складовою частиною правового виховання населення в цілому. Тому принципи правового виховання можна умовно згрупувати на дві підгрупи: загальнопедагогічні та специфічні.

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

До загальнопедагогічних передусім належать: гуманізм, демократизм, науковість, об'єктивність, зв'язок з життям, доступність, дохідливість і популярність, послідовність, відкритість, систематичність, цілеспрямованість, доцільність, виховання особистості в колективі, опора на позитивне та ін.

Коротко розглянемо ці принципи. Основним є принцип *гуманізму*. Цей принцип реалізується, з одного боку, поважним ставленням вихователя до учня, формуванням у останнього гуманістичних якостей, а з іншого – високою вимогливістю до нього. Гуманізація особистості – це передусім самогуманізація, результат власної діяльності. “Доброти, як грамоти, людину треба вчити... Доброта твориться людиною в людині і людиною в самій собі”, – писав В.О. Сухомлинський [15, 525].

О. Вишневський акцентує увагу на тому, що в основу демократичної педагогіки покладено любов до людини. “Немає нічого згубнішого у вихованні, ніж трактувати вихованця як “доброго” або “поганого”. У кожному із них є і добре і зле. Намагання знайти добро і дати йому простір для розвитку – такою є дорога виховання”, – зазначає вчений [3, 447].

Принцип *демократизму* означає відображення у праві волі народу. Це органічне поєднання прав і свобод, обов'язків та відповідальності особи. Як зазначає І.В. Зайченко, “принцип демократизації виховання в процесі виховання усуває авторитарний стиль поведінки вихователя, жорсткість, надмірну вимогливість, упередженість і безмірну різкість у критиці недоліків вихованців” [6, 386]. Цей принцип зобов'язує вихователя, а також працівників правоохоронних органів, які залучаються до правовиховної роботи в ПТНЗ, створювати такі умови, за яких вихованці розвивали б ініціативу, гласність, власну думку, активно прагнули б до самовдосконалення.

Принцип *науковості* правового виховання вимагає аналізу й оцінки реальної дійсності з позиції пізнання об'єктивних законів суспільного розвитку і застосування їх у правовій практиці. Цей принцип правовиховної роботи з учнями передбачає логічність, істинність, оптимальне співвідношення позитивного і критичного аспектів щодо змісту правового виховання, диференціацію, систематизацію правовиховних заходів, урахування вікових, освітніх, професійних та інших особливостей. У виховній роботі слід враховувати сучасні наукові дослідження щодо закономірностей правовиховного процесу, використовувати не лише юридичні науки, а й здобутки педагогіки, психології, соціології, політології, філософії тощо.

Принцип *зв'язку з життям* вимагає

врахування стану дисципліни й порядку в колективі навчальної групи, в колективі професійно-технічного навчального закладу, дотримання правопорядку в мікрорайоні села чи міста у здійсненні правовиховної роботи. Сама специфіка правового виховання вимагає тісного поєднання його з практичною діяльністю учнів, адже знання права нерозривно пов'язані з їх повсякденною поведінкою. Кожен з них має деякий набутий досвід життя, певні права й обов'язки, вступає у правові відносини з іншими людьми чи установами. Тому роз'яснення конкретних законів завжди повинно пов'язуватися з життєвими інтересами учнів, виходячи з практичних потреб.

Працівник правоохоронного органу, що здійснює правову просвіту, має давати належну морально-правову оцінку негативним учинкам, розкривати принцип невідворотності відповідальності за скоєне, аналізувати причини, які привели підлітка на лаву підсудних. Необхідно звертати увагу на наслідки таких діянь і розкривати суть юридичної відповідальності, чи то адміністративної чи кримінальної, і як вона може позначитися на подальшій долі та перспективі молоді людини, яка вчинила правопорушення.

Принцип *об'єктивності інформації* полягає у правдивому висвітленні існуючих проблем у сфері законності. При поясненні негативних правових явищ слід з'ясувати їх причини і шляхи їх усунення. Нехтування цими вимогами може сприяти культивуванню правового нігілізму, викликати недовіру до правоохоронних структур, завдати шкоди процесу формування правової культури, поваги до права.

Принцип *доступності, дохідливості* полягає у тому, що навіть найскладніші правові питання мають бути викладені у доступній формі. При цьому популярність повинна поєднуватися з науковістю, не варто надмірно спрощувати матеріал, бо це робить правовиховний процес малоефективним.

Принцип *відкритості* спрямований на звільнення свідомості учнів від догм і стереотипів, на налагодження активних зв'язків із суспільством, різними соціальними інститутами. Зміст принципу відкритості надає можливість з боку суспільства, батьків, громади здійснювати контроль за діяльністю навчального закладу, звітування навчального закладу про результати своєї роботи, в тому числі і правовиховної. Цей принцип включає також і фактор довіри населення, молоді зокрема, до працівників правоохоронних органів.

М.І. Городиський підкреслює, що у відносинах

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

між викладачем і учнем виділяють емоційний тонус діяльності учнів, який залежить від викладача, його педагогічного такту, рівня його культури, його уміння попереджати негативні емоції [4, 88]. На нашу думку, слід створити атмосферу, щоб “людина в мундирі” позитивно сприймалася зоровою пам’яттю учня, викликала у нього підвищений інтерес до професії правоохоронця, концентрувала увагу, сприяла засвоєнню навчального матеріалу, покращувала клімат співпраці.

Принцип *систематичності і планування правовиховної роботи* полягає в тому, що правовиховна робота з учнями має проводитися відповідно до розроблених планів, програм, науково-обґрунтованих підходів, а також у визначені терміни. При плануванні правовиховної роботи слід виділяти основні напрями, засоби, форми і методи правовиховної діяльності; а також розробити систему контролю, критеріїв оцінювання підсумків правовиховної роботи. Правовиховна робота не має бути відірвана від навчального процесу, а, навпаки, узгоджуватися з ним.

Ми вважаємо, що залучення працівників міліції та інших правоохоронних органів до процесу правового виховання учнів має здійснюватись саме на засадах систематичності. Г.С. Дегтярьова стверджує, що спільна діяльність педагогічних працівників ПТНЗ і правоохоронців з правового виховання учнів має спрямовуватися на забезпечення органічної єдності у формуванні правової і професійної свідомості на формування свідомості майбутнього фахівця як громадянина, особистості і професіонала. Принципами організації взаємодії органів правопорядку з ПТНЗ у правовому вихованні учнів є системність, послідовність і наступність [5, 95].

Принцип *виховання особистості в колективі* вимагає регулювання моральних і правових взаємин учнів, виконання ними своїх прав і обов’язків на основі статуту навчального закладу, правил поведінки учнів, усунення причин можливих конфліктів. Активна участь колективу (групи, курсу), його виховний вплив на особистість підвищує результативність правового виховання.

Глибоко обґрунтував методику виховання в колективі та через колектив А.С. Макаренко. Він визначив принципи життя колективу: гласності, відповідальності залежності, перспективних ліній, паралельних дій; описав динаміку розвитку колективу. “Найкращий вплив на хулігана – це вплив колективу”, – писав А.С. Макаренко [10, 355].

Проте використання виховної сили колективу у правовому вихованні не повинно призводити до

зниження особистої відповідальності учня, перекладання відповідальності за скоєний окремим учнем аморальний чи протиправний вчинок на колектив.

Принцип опори на позитивне в особистості вихованця вимагає зосередження основної уваги вихователів на позитивних якостях учня з метою їх зміцнення і розвитку. Для цього треба формувати у вихованців віру у їх власні сили та здібності, розвивати активність, ініціативу, самостійність. Головними прийомами і способами тут є не примус і погрози, а переконання, приклад, які спираються на позитивну мотивацію професійної діяльності і досягнення успіхів у майбутньому.

Вимога єдності і послідовності педагогічних впливів у правовому вихованні полягає в тому, що впливи всіх учасників виховного процесу (педагогів, представників ОВС, батьків і самих учнів) повинні створювати єдину систему, спрямовану на виховання в учнів правової свідомості і правомірної поведінки.

Правове виховання нового учня чи групи необхідно здійснювати з врахуванням рівня правових знань учня (учнів групи), ступеня сформованості тих чи інших якостей, щоб відштовхнутися від цієї вже напрацьованої основи і йти далі. Ми погоджуємося з В.В. Оксамитним, який підкреслює, що вивчення права в школі, профтехучилищі, технікумі, ВНЗ необхідно планувати так, щоб не допускати нашарування одноманітної інформації, щоб нові знання на наступних етапах доповнювали, розширювали, а головне – суттєво поглиблювали знання, отримані раніше [13, 65].

Принцип єдності навчальної, практичної і дослідницької діяльності полягає в тому, щоб залучити учнів до активної участі у науково-дослідній роботі, у роботі правових гуртків, в організації правовиховних заходів, у спілкуванні з представниками правоохоронних органів тощо. Цей принцип проявляється також у стимулюванні правової самоосвіти і правового самовиховання учнів, створення умов для творчого осмислення правових ситуацій і проблем.

М.М. Фіцула наголошує, що поруч із загальнопедагогічними принципами необхідно взяти до уваги і специфічні принципи, які притаманні тільки правовому вихованню. До них належать: принципи єдності правового і морального виховання; оперативності отримання та подання правової інформації; законності; поєднання переконання з примусом, у якому повинно домінувати переконання і всебічна поінформованість про види державного і суспільного примусу [14, 21].

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

Принцип *єдності правового і морального виховання* впливає з того, що мораль і право є виразниками передової свідомості і волі народу. Моральні норми лежать в основі права і правових відносин. Неволодіння моральними нормами чи нехтування ними призводить і до порушення правових норм. В основі правового виховання має бути виховання культури спілкування, повага до людей, до матеріальних і духовних цінностей, а вже потім, як наслідок, має здійснюватися виховання поваги до закону і права, тому що в правових нормах поведінки виражені моральні цінності суспільства. Моральна оцінка має бути основою правової оцінки.

Принцип *оперативності отримання та подання правової інформації* передбачає своєчасне і вміле пропагування і роз'яснення прийнятих законів, нормативно-правових актів, а також організацію цілеспрямованої правовиховної роботи в учнівському колективі у зв'язку з виявленням певних випадків порушення правил поведінки чи правопорушення.

Принцип *законності* у правовому вихованні набуває сьогодні, у час розбудови правової держави, особливої актуальності. Педагоги та правоохоронці у своїй діяльності самі повинні суворо дотримуватися норм моралі і права, бути взірцем високої правової культури. Учні повинні знати і вміти обстоювати свої права, сумлінно виконувати свої обов'язки: старанно вчитися, чесно працювати, брати участь у громадському житті, берегти державне майно, виконувати розпорядок дня та ін. У цьому виявляється їх повага до закону, до норм моралі і права. Працівники органів внутрішніх справ, які залучаються до роботи з правового виховання учнів у ПТНЗ, мають розкривати зміст принципу законності, на якому будується діяльність міліції.

На думку Н.О. Ткачової, для того, щоб досягти розуміння сутності законності, необхідно під час вивчення положень галузей права давати учням завдання, які сприятимуть розвитку їх правового мислення [16, 71].

Суть принципу *поєднання переконання з примусом* полягає в тому, що, крім засобів переконання, у правовиховній роботі інколи виникає необхідність вдаватися і до засобів примусу (покарання учня адміністрацією навчального закладу, службою у справах дітей, суду). Засоби примусу змушують недисциплінованого учня, правопорушника дотримуватися моральних норм людського співжиття.

У правовому вихованні переконання має домінувати над примусом, і з підвищенням рівня правосвідомості учнів потреба в застосуванні примусу зникає.

Важливу роль у процесі правового виховання учнів, поруч із принципами, засобами та формами, відіграють *методи правового виховання*.

У педагогічній літературі даються різні визначення поняття методів виховання, які за змістом схожі між собою.

На думку О.П. Кондратюка, “метод виховання – це шлях та спосіб систематичного впливу на свідомість і волю вихованця, спрямований на формування певних якостей особистості на рівні суспільної свідомості, переконань, навичок та звичок у поведінці” [7, 35].

Вибір методів правового виховання учнів ПТНЗ за безпосередньою участю працівників міліції має враховувати такі умови: особливості визначення мети та змісту правового виховання; встановлення атмосфери співробітництва між учасниками правовиховного процесу та взаємовідносини між ними; професійну, методичну, теоретико-практичну підготовку, педагогічну майстерність працівників ОВС і вихователів; рівень правової освіченості учнів, їх морально-правову вихованість; матеріально-технічне забезпечення ПТНЗ тощо.

Методи виховання класифікують дещо по-різному, ми схилиємося до поділу на такі групи: методи формування свідомості особистості (бесіди, лекції, методи дискусії, переконання, навіювання, приклад); методи організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, довіра, привчання, тренування, створення виховних ситуацій, прогнозування); методи стимулювання діяльності і поведінки (гра, змагання, заохочення, покарання); методи самовиховання (самопізнання, самооцінювання).

Зазначені методи є ефективними у різних напрямках виховання, в тому числі і в правовому вихованні, за умови їх комплексного застосування.

Методи виховання взаємно доповнюють один одного, і ніколи певний метод не діє ізольовано, формуючи певну характеристику соціального суб'єкта.

Методи правового виховання в сучасній юридичній науці стали предметом дослідження багатьох науковців у галузі теорії держави і права.

Так, В.О. Котюк зазначає, що методи правового виховання – це сукупність прийомів або способів, з допомогою яких здійснюється формування правових знань, умінь і навичок, а також формуються почуття поваги до права, до закону і тих соціальних цінностей, які охороняються і регулюються правом [8, 99].

На нашу думку, методи правового виховання учнів – це сукупність способів і прийомів

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ ЗА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЮ УЧАСТЮ ПРАЦІВНИКІВ

однорідного за своєю педагогічною функцією впливу на свідомість, почуття, волю, поведінку вихованців з метою формування у них правових знань, умінь і навичок, правових установок, звичок правомірної поведінки та правової культури в цілому.

1. Бабкин В.Д. *Правовое воспитание студентов* / В.Д. Бабкин. – К.: Вища шк., 1983. – 53 с.

2. Васянович Г.П. *Педагогічна етика: навч.-метод. посібник [для студентів]* / Г.П. Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 344 с.

3. Вишневський О. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник* / О. Вишневський. – [3-тє вид., доопрац. і доп.] – К.: Знання, 2008. – 566 с.

4. Городиський М.І. *Правова освіта майбутнього вчителя: монографія* / М.І. Городиський; за ред. М.К. Подберезького. – К.: Науковий світ, 2001. – 128 с.

5. Дегтярьова Г. *Організаційно-правові засади співробітництва органів внутрішніх справ і ПТНЗ у формуванні правосвідомості учнів* / Г. Дегтярьова, Ю. Сурмяк // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. – 2005. – №2. – С. 88 – 97.

6. Зайченко І.В. *Педагогіка: навч. посібник* / І.В. Зайченко. – [2-е вид.] – К.: “Освіта України”: “КНТ”, 2008. – 528 с.

7. Кондратюк О.П. *Система виховної роботи в професійно-технічному навчальному закладі: навч.-метод. посібник* / О.П. Кондратюк. – К.: Кондор, 2006. – 216 с.

8. Котюк В.О. *Теорія права: курс лекцій: навч. посібник [для юрид. фак. вузів]* / В.О. Котюк. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.

9. *Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти* // *Молодь і закон: зб. нормативних документів і актів з проблем виховання студентської молоді / за заг. ред. Н.І. Косаревої*. – К.: ІЗМН, 1997. – 352 с.

10. Макаренко А.С. *Советское школьное воспитание* / А.С. Макаренко // *Избранные произведения: В 3-х т.* – К.: Радянська школа, 1985. – Т. 3. – С. 5 – 110.

11. *Національна програма правової освіти населення [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992 / 2001.* – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

12. *Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України.* – Офіц. вид. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

13. Оксамытний В.В. *Правовое воспитание – важный фактор формирования социально активной личности* / В.В. Оксамытний. – К.: Наук. думка, 1979. – 74 с.

14. *Правове виховання учнів: метод. посібник* / [авт.-укл. М.М. Фицула]. – К.: ІЗМН, 1997. – 148 с.

15. Сухомлинський В.О. *Методика виховання колективу* / Сухомлинський В.О. // *Вибрані твори: у 5 т.* – К.: Радянська шк., 1976. – Т. 1. – С. 403 – 637.

16. Ткачова Н.О. *Формування в учнів професійно-технічних училищ усвідомлення принципу законності в світлі Конституції України* / Н.О. Ткачова // *Професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. бюлетень*. – 1997. – № 1 – 2. – С. 70 – 75.

Продовження статті див. у наступному числі журналу №9 (80) 2011 року.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2011

19 серпня 2010 року
Преображення Господнє. Спас

Святкування Преображення триває 9 днів, з 5 (18) по 13 (26) серпня. У це свято за древнім церковним звичаєм відбувається освячення перших плодів (злаки, виноград чи яблука). Тому в народі цей день називають другим, або яблучним спасом. Свято Преображення обрано для благословення плодів, бо в Єрусалимі (звідки запозичено наш Устав) саме в ту пору дозрівав виноград, який, власне, і прийнято освячувати в цей день. Церква, благословляючи принесені плоди, утверджує думку про те, що в ній, як у суспільстві священному, все – від людини до рослини – повинно бути присвячене Богу як Його творіння.

